

## LUBUSKI ROWEROWY SZLAK CYSTERSÓW

### TURYSTYKA KULTUROWA

Turystyka kulturowa, znana tak że jako turystyka związana z dziedzictwem kulturowym, jest podróżą skierowaną na doświadczenie sztuki, dziedzictwa oraz specyficznego charakteru nietypowych/ wyjątkowych/ unikatowych miejsc.

Najpowszechniejsze dziś definicje turystyki kulturowej ujmują ją w jak najszerszym kontekście i dzielą na pomniejsze formy, które mogą występować równolegle lub nakładać się na siebie. Turystyka kulturowa obejmuje nie tylko konsumpcję wytworów kulturowych przeszłości, ale także współczesną kulturę lub sposoby życia ludzi albo regionów. Turystyka kulturowa może być również postrzegana jako obejmująca swoim zakresem turystykę zorientowaną na dziedzictwo kulturowe (odnoszące się do artefaktów przeszłości) oraz turystykę zorientowaną na sztukę (odnoszącą się do współczesnych wytworów kultury). Najpopularniejszą z form turystyki kulturowej w ogóle jest turystyka dziedzictwa kulturowego. Swym zakresem obejmuje zabytkowe obiekty nieruchome i ruchome, a także wiąże się z dziedzictwem materialnym. Skupia się na trzech kategoriach: 1. zabytkach: (dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i grupowania tych elementów, mających wyjątkową wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki), 2. Budowlach (które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową, powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki), 3. miejsca zabytkowe (dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową, powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego). Należy podkreślić, że dziedzictwo kulturowe jest nierozzerwalnie związane z aktywnością turystyczną. Powszechnie uważa się, że dziedzictwo kulturowe może być czynnikiem silnie stymulującym rozwój turystyki, ale tylko i wyłącznie wtedy, gdy jest ono rozpoznane i odpowiednio wykorzystane. Do tworzenia tych swoistych „wabików” przyczyniają się m.in. turystyczne i około turystyczne (zazwyczaj międzynarodowe) organizacje pozarządowe, aktywne są lokalne organy administracyjne, popularność poszczególnych miejsc wzmagają sezonowo organizowane różnorakie plebiscyty ostatnio szczególnie w globalnych nośnikach informacji jak Internet). Do najbardziej znanych organizacji pozarządowych na świecie należy ONZ i jego agenda do spraw kultury i nauki – UNESCO. W 1976 roku doprowadziło do powstania prestiżowej Listy

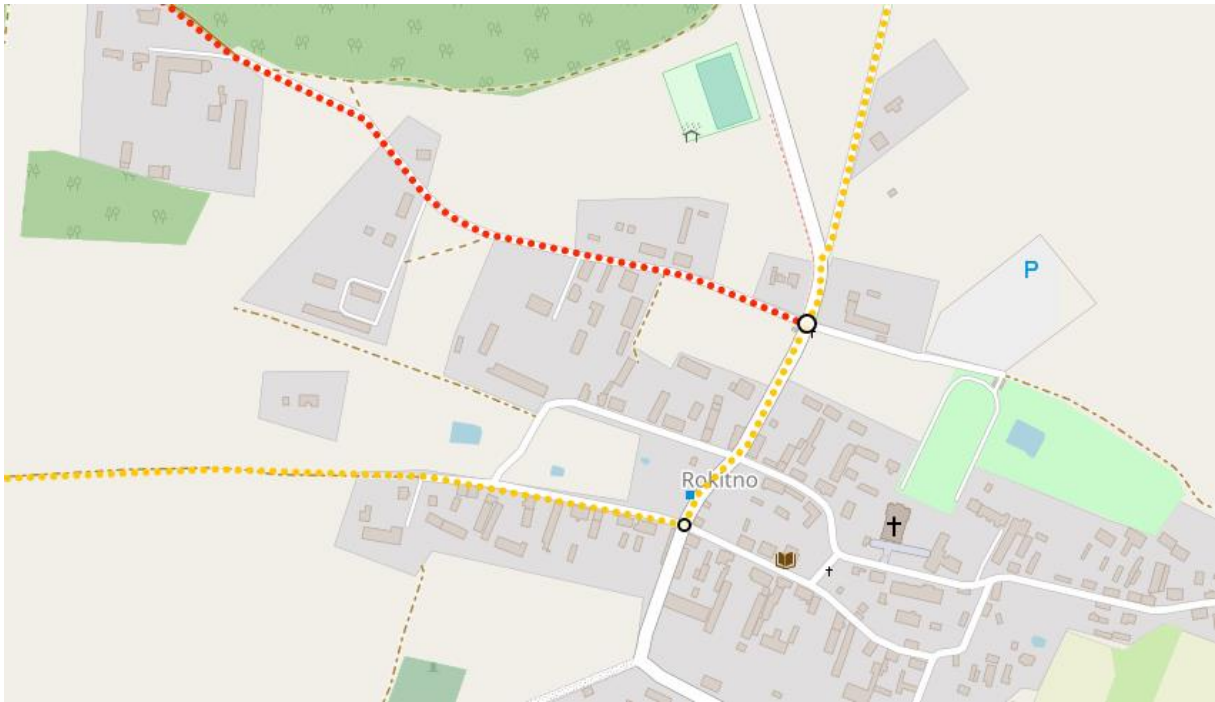
Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego. Lista UNESCO obejmuje na całym globie 878 obiektów, w tym 679 obiektów kulturowych, 174 naturalne i 25 mieszane, na terenie 145 krajów.

Flagową inicjatywą Rady Europy jest organizacja Europejskich Dni Dziedzictwa Kulturowego. Idea tego cyklu ma francuski rodowód: na bazie imprez, które odbyły się w latach 80. we Francji, w roku 1991 wprowadzono ogólnoeuropejskie Dni Dziedzictwa. Corocznie na przełomie września i października we wszystkich uczestniczących krajach odbywają się imprezy o zmiennej co roku, ale wspólnej dla wszystkich tematyce. Interpretacja tematu jest dowolna, zarówno w skali kraju, jak i konkretnego regionu. Imprezy polegają na prezentacji dziedzictwa kulturowego, wzajemnych wpływów różnych narodów oraz interpretacji tego dorobku ponad politycznymi granicami. Drugi program Rady Europy – Europejskie Szlaki Kulturowe jest całoroczny. Powoływanie szlaków rozpoczęto w 1987 roku, a przyświecały tej inicjatywie następujące cele: uświadomienie Europejczykom ich wspólnej tożsamości kulturowej, zachowanie i ochrona dziedzictwa jako źródła społecznego, ekonomicznego i kulturowego rozwoju otoczenia, w którym żyją oraz przyznanie priorytetu turystyce kulturowej wśród sposobów spędzania czasu wolnego. Nad powoływaniem szlaków pracowali specjaliści z różnych dziedzin i różnych państw. Szlaki kulturowe dzielą się na odcinki narodowe i międzynarodowe. Szlaki kulturowe to nie tylko przewodnikowe wytyczne, dokąd pojechać, aby zobaczyć obiekt – jednym z celów Rady Europy jest ożywianie i animacja przestrzeni szlaku. Zaleca się więc organizację edukacyjnych festiwali folklorystycznych, warsztatów prezentujących różne dziedziny życia, w tym kulturę. Od 2004 roku Szlaki Kulturowe otrzymują certyfikaty i klasyfikowane są do jednej z trzech kategorii: Wielkiego Szlaku Kulturowego Rady Europy, Kulturowego Szlaku Rady Europy bądź „Szlaku w ramach Szlaków Rady Europy”. Certyfikat Wielkiego Szlaku Kulturowego otrzymują te spośród nich, które zorganizowane zostały wokół paneuropejskiego tematu, a sam szlak tworzy sieć między poszczególnymi krajami i regionami. Jest ich obecnie 14. Certyfikat Szlaku Kulturowego otrzymują szlaki, które zorganizowane są wokół tematu o wymiarze międzynarodowym, ale niekoniecznie ogólnoeuropejskim. Jest ich obecnie 10. Certyfikat Szlaku w ramach Szlaków Kulturowych otrzymują te spośród nich, które odwołują się do jednego tylko pola działania, zazwyczaj mają więc charakter regionalny lub nawet lokalny. Wielkie Kulturowe Szlaki Rady Europy, które mają swoje odcinki narodowe na terenie Polski to: Szlaki św. Jakuba do Santiago de Compostela, Szlaki Wikingów, Szlak Hanzeatycki oraz Szlak Sztuki Romańskiej. Wśród Szlaków Kulturowych z udziałem Polski należy wyróżnić: Szlak Bursztynowy, Szlak Chopina, Szlak Słowian, Szlak Krzyżacki (tylko w Polsce), Szlak Cysterski, Szlak Baroku, Szlak Napoleoński, Szlak św. Wojciecha. Do ważniejszych polskich szlaków turystyczno-kulturowych należą: Szlak Piastowski, Szlak Orlich Gniazd, Szlak Zamków Gotyckich, Szlak Zamków Piastowskich, Szlak Architektury Drewnianej.

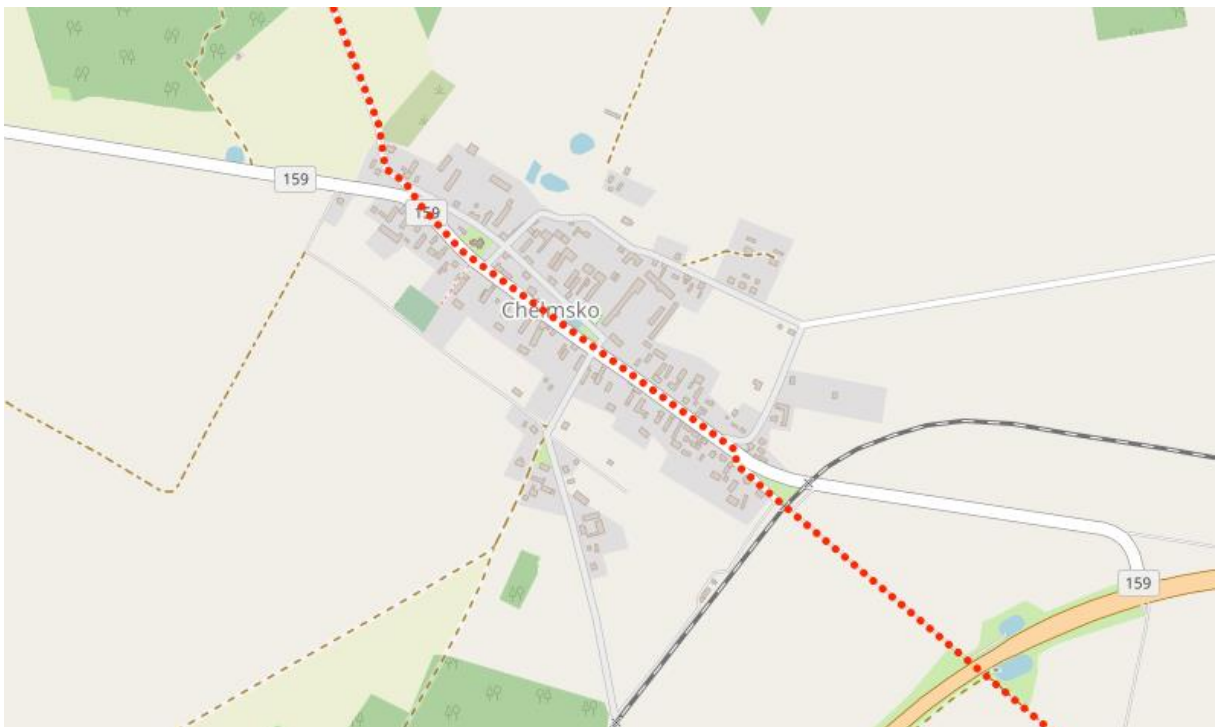
## **ROKITNO**

Stara osada Rokitno własnością cystersów zemsko-bledzewskich stała się w roku 1378. Istniejący we wsi od 1333 roku drewniany kościółek i tutejsza parafia w 1661 roku decyzją opata bledzewskiego, Kazimierza Jana Opalińskiego, zostały wcielone do klasztoru. Przy świątyni w Rokitnie osadzono siedmiu, a następnie dziewięciu kapłanów, nad którymi pieczę sprawował wyższy przełożony – superior. Tym sposobem probostwo rokitniańskie stało się, mającą oddzielny konwent prepozyturą cystersów z Bledzewa. Pierwszym tutejszym superiorem został zakonnik bledzewski ks. Stefan Gabrielewicz. Opat Opaliński uczynił też nadania na rzecz filii w Rokitnie, by zapewnić jej utrzymanie. Były to: grunty w Rokitnie i Chełmsku, meszne (dochód z tytułu odprawiania mszy, prowadzenia parafii) z czterech wsi, tj. Rokitna, Chełmska, Klaska, Twardzielewa oraz jeden włościanin chełmski, posiadający prawo sprzedaży piwa i wina na korzyść prepozytury rokitniańskiej. W 1669 roku do kościołka w Rokitnie przeniesiono z Bledzewa słynący łaskami obraz Matki Bożej. Warto wspomnieć, iż szczególną czią wizerunek ten otaczał król Michał Korybut Wiśniowiecki, który zabrał go do Warszawy, a następnie pod Lublin, gdzie tłumił bunt szlachty. Sprawa ta zakończyła się zawarciem pokoju, a władca w swej wdzięczności polecił umieścić na obrazie białego orła z napisem: „Daj Panie pokój dniom naszym” oraz ofiarował Matce Bożej Rokitniańskiej królewską koronę. Pod koniec 1671 roku cudowny wizerunek powrócił do Rokitna. W 1704 roku kolejny opat bledzewski, ks. Józef Bernard Gutowski, rozszerzył nadania dla Rokitna przeznaczając dla prepozytury folwark w Osieku z pięcioma kmiciami i pięcioma zagrodnikami. Kiedy w latach 1709 – 1710 Wielkopolskę opanowała zaraza cystersi z Bledzewa schronili się właśnie w Rokitnie. W tym czasie zmarło dwunastu mieszkańców wsi lecz spośród zakonników tylko jeden. Według wizytacji z 1713 roku przeprowadzonej przez opata z Pelplina – Franciszka Czapskiego, w prepozyturze rokitniańskiej na stałe miało przebywać sześciu cystersów. Natomiast wizytacja z 1732 roku mówi o dziewięciu mnichach zamieszkujących w Rokitnie. Tymczasem, już na początku XVIII wieku rozpoczęto w Rokitnie, na najwyższym ze wzgórz przy drodze do Międzyrzecza budowę nowego, murowanego kościoła. Budowla ta jednak nie została ukończona i rozebrano ją w roku 1746. Do dziś znajdują się tu jej fundamenty o szerokości 3 m. Trudno stwierdzić jednoznacznie dlaczego przerwano budowę. Prawdopodobnie przyczyną były kłopoty finansowe konwentu i szalejąca w tym czasie zaraza. Do budowy murowanej świątyni powrócono w latach 40-tych XVIII wieku. Wzniesiono wówczas na niższym ze wzgórz zachowaną do dziś późnobarokową, obszerną budowlę oraz otaczający ją mur. Wykorzystano m.in. cegłę z rozbiórki nieukończonego kościoła. Budowę zakończono w roku 1756. Planowano również wzniesienie w niedługim czasie murowanego klasztoru, który zastąpiłby dawny drewniany. Tymczasem, przygotowano dla mnichów sześć domków na wzór klasztorów kamedułów. Na początku II połowy XVIII wieku opat bledzewski, Michał Józef Loka, ufundował w odległości około 1 km od Rokitna kaplicę Najświętszej Maryi Panny. Tenże sam M.J. Loka po śmierci w 1762 roku został pochowany w świątyni rokitniańskiej. Do trumny złożono mu wówczas różaniec z krucyfiksem relikwiarzowym (na osiem relikwii) oraz jajko. W roku 1778 w klasztorze bledzewskim wprowadzono tzw. komendę (możliwość ingerowania w sprawy klasztoru osób spoza zgromadzenia i narzucenia przez nie opata). Nastąpił wówczas podział dóbr klasztornych na te przynależne opatowi komendatoryjnemu oraz konwentowi z superiorem. Rokitno wraz z folwarkiem przypadło mnichom. Pod rządami pruskimi sytuacja cystersów z Bledzewa ulegała ciągłemu pogarszaniu. W 1796 roku król Fryderyk Wilhelm III wydał nakaz konfiskaty dóbr należących do duchowieństwa. Wówczas to Rokitno stało się jedną z dwóch (obok Starego Dworku) domeną królewską jakie utworzono z posiadłości bledzewskich zakonników. Przez kilka miesięcy 1814 roku mnisi z Bledzewa mieszkali w Rokitnie. W tym czasie w trzech częściach bledzewskiego klasztoru zorganizowany był polowy szpital wojskowy dla żołnierzy rosyjskich. Cystersi pieczę nad kościołem w Rokitnie

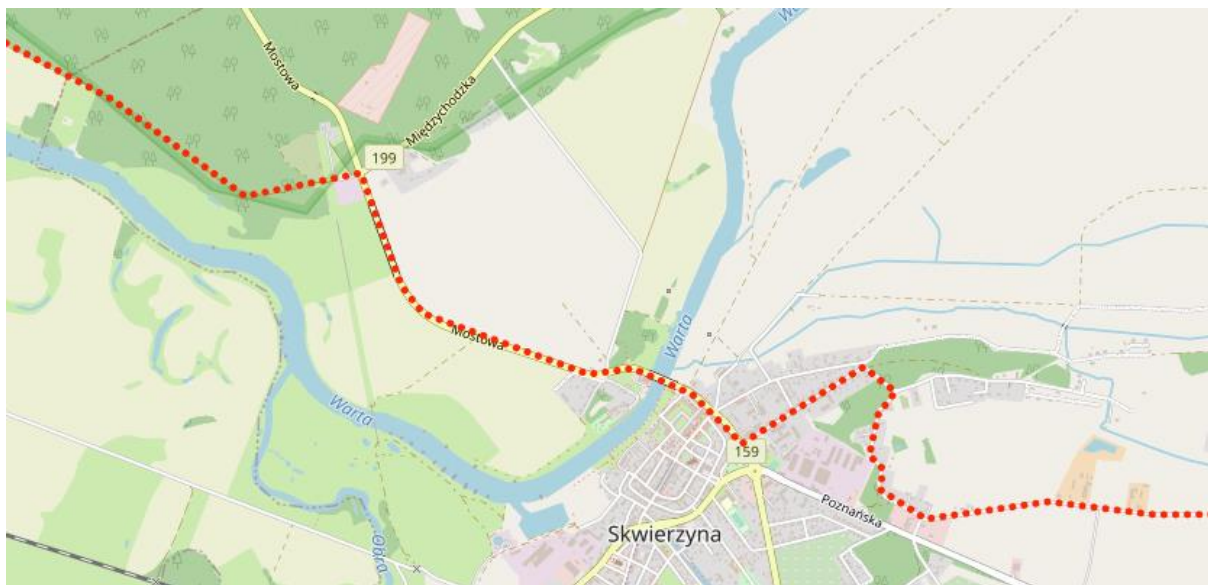
sprawowali do 1820 roku, kiedy to decyzja Ministerstwa Spraw Duchownych odebrała im prawo patronatu nad świątynią. Piętnaście lat później, 4 lipca 1835 roku, nastąpiła kasata klasztoru bledzewskiego. Do Rokitna trafiła część dawnego wyposażenia świątyni klasztornej z Bledzewa – do dziś znajduje się ona w tutejszym kościele i muzeum. W czasie zaborów Matka Boża Rokitiańska z uwagi na umieszczony na jej sukience wizerunek Orła Białego uważana była za symbol polskości, ściągając tu rzesze wiernych i patriotów. Obecnie Rokitno stanowi najważniejsze sanktuarium maryjne diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, a Matka Boża Rokitiańska jest jej patronką. Dawna prepozytura cysterska w Rokitnie stanowi obecnie sanktuarium Matki Bożej Rokitiańskiej Cierpliwie Słuchającej. W prepozyturze rokitiańskiej nie wzniesiono typowych klasztornych budynków murowanych. Początkowe zabudowania drewniane zastąpiono w XVIII wieku sześcioma domkami podobnymi do mieszkań zakonników w klasztorach kamedułów. Do dziś zachowały się dwa takie domki. Budowa murowanego kościoła Matki Bożej w Rokitnie trwała kilkanaście lat i zakończona została w 1756 roku. Wzniesiono utrzymaną w stylu późnobarokowym obszerną świątynię halową, tj. trójnawową ze wszystkimi nawami równej wysokości. Prezbiterium zamknięte trójbocznie flankują: od zachodu - zakrystia, od wschodu – kaplica. Nad bryłą kościoła dominują umieszczone w głównej fasadzie nieco przysadziste dwie kwadratowe wieże. Wieńczę je klasycystyczne, smukłe hełmy. Autorem projektu rokitiańskiej świątyni był królewski architekt Karol Marcin Frantz. Wnętrze kościoła łączy w sobie style barokowy i rokokowy. Zdobí je szereg fresków i złoceń oraz liczne ołtarze boczne. Drewniany ołtarz główny wykonał Grünewald z Legnicy. Całość utrzymano w połączeniu odcieni ciemnych (czerní, brąz) i złotych. Po bokach ołtarza znajdują się figury świętych: Anny, Elżbiety, Józefa z Dzieciątkiem, Piotra, Stanisława i Wojciecha, a w zwieńczeniu postać Boga Ojca wśród aniołów oraz gołębica symbolizująca Ducha Świętego. W centralnej części, pomiędzy kolumnami umieszczono obraz Matki Bożej Rokitiańskiej. Wizerunek powstał w I połowie XVI wieku na drewnie lipowym. Nieznany jest jego autor, przypuszczalnie wywodził się on ze szkoły niderlandzkiej. Na obrazie przedstawiono popiersie Maryi, Jej twarz jest nieco pochylona, oczy spuszczone, spoglądające na wiernych, uśmiech łagodny, nieco zadumany. Zwraca uwagę odsłonięte prawe ucho – stąd tytuł wizerunku: Matka Boża Cierpliwie Słuchająca. W prezbiterium umieszczono drewniane białe stalle zdobione złotymi detalami snycerskimi. Zwraca również uwagę ambona nadwieszona przy jednym z filarów utrzymana w kolorystyce biało-złoto-niebieskiej. W odległości około 1 km od Rokitna znajduje się kaplica Najświętszej Maryi Panny . Jest to murowana barokowa budowla wzniesiona na planie prostokąta. Powstała w 1758 roku z inicjatywy opata bledzewskiego Michała Józefa Loka.



Szlak w miejscowości Rokitno przechodzi przez jej centrum. Z koloru żółtego znaki zmieniają się na czerwone. Podążamy na północ za znakami i dojeżdżamy do miejscowości Chełmsko.



Po przecięciu toru kolejowego, wjeżdżamy na drogę nr 159 którą przecinamy wieś. Na jej końcu skręcamy w prawo. Polnymi drogami i lasami dojeżdżamy do Skwierzyny.



Przekraczamy most na Warcie i mijamy miejscowość, gdzie docieramy do skrzyżowania dróg. Skręcamy w lewo i drogą wzdłuż ściany lasu szlak osiąga miejscowość Murzynowo a następnie Stare Polichno.



Szlak ze Starego Polichno do Santoka biegnie drogą asfaltową z dobrym widokiem na rozlewiska Warty i Noteci oraz widokiem na zabudowania Santoka.

## **SANTOK**

Miejscowość historycznie związana jest z Wielkopolską. Badania dendrochronologiczne wskazują, że około 970 roku powstał tu w czasach Mieszka I ważny gród piastowski o statusie kasztelanii i osada obronna na granicy Państwa Piastów i Pomorza Zachodniego. Pod datą 1097 wzmiankował o nim Gall Anonim. Według kroniki Galla Anonima Santok stanowił *klucz i strażnicę państwa polskiego*<sup>1</sup>, przedmiot walk z Pomorzanami, a później z Brandenburgią. Gród miał średnicę około 240 metrów i zabudowę drewnianą, a na jego terenie mieściła się siedziba archidiakonatu. Po śmierci Bolesława Krzywoustego w 1139 roku gród stracił na znaczeniu, w związku z czym w XIII wieku książę wielkopolski Przemysław I w części starego grodu Mieszka I zbudował mniejszy owalny gród o średnicy

80 m. W 1231 roku wzmiankowano, że kasztelanem grodu był Paweł. W 1234 roku gród wzmocnił Henryk I Brodaty. W latach 1238–1239 gród posiadał przejściowo książę pomorski Barnim I. W 1265 roku gród, będący w posiadaniu Bolesława Pobożnego, zajęli na skutek zdrady władcy Marchii Brandenburskiej z dynastii askańskiej. Po kolejnym zajęciu grodu przez Brandenburczyków w 1270 roku, w 1271 roku Bolesław Pobożny próbował bez powodzenia odzyskać Santok, jednak udało mu się to dopiero w 1278 roku. W 1296 roku zdobyty ponownie przez margrabiów brandenburskich, którzy oddali go w lenno kilku kolejnym rodóm rycerskim. W 1365 roku dzierżący gród panowie von Osten (Dobrogost, Arnold, Holryk i Bartold) poddali zamek jako lenno królowi Kazimierzowi Wielkiemu. Po śmierci króla Kazimierza w 1370 roku opanował go Otto IV Hasso von Wedel. Gródek ten w 1397 dostali w zastaw joannici od Zygmunta Luksemburczyka. W 1419 zamek został zdobyty przez wojska polskie. W 1420 roku zamek zdobył i spalił elektor Fryderyk I Hohenzollern, a następnie przekazał go w dzierżawę ponownie joannitom, którzy zbudowali nową murowaną wieżę o boku 5x5 m<sup>l</sup>. Gdy Nowa Marchia została sprzedana przez Krzyżaków Brandenburgii w 1454 roku, fortyfikacja na skutek zmiany granicy straciła na znaczeniu militarnym i stała się siedzibą szlachecką. Nieopodal w Mironicach swoją siedzibę mieli cystersi, których dobra sięgały aż po Santok. Cystersi wyjątkowo zasłynęli na polu działalności agrarnej, często pomnażali powierzchnie areału, przez uprawę nieużytków rolnych. Trzeba tutaj powiedzieć, że cystersi byli samowystarczalni; mieli wszystko co potrzebne do życia i służby Bożej: pola uprawne, ogrody, młyny, stawy, hodowle bydła i owiec, mieli świnie, a także karczmy, cegielnie, piekarnie. Mieli uprawnienia łowieckie i bartnicze. Prowadzili produkcję sukna, przetwórstwo drewna, także różne warsztaty; szewskie, garbarskie, siodlarskie, tkackie i sukiennicze, kowalskie. Rola zakonu cysterskiego na Pomorzu Zachodnim robotników najemnych (mercenarii). Obok gospodarki rolno-hodowlanej, zgodnie z regułą benedyktyńską, która dopuszczała pozbywanie się nadmiaru towarów pochodzących z produkcji klasztornej, cystersi mieli możliwość prowadzenia handlu. Wiele opactw czerpało spore dochody z handlu solą. Cystersi w Mironicach w chwili powstania posiadali 15 wsi (Kłodawa, Santocko, Chróścik, Chwałęcicie, Wawrów, Wysoka, Tarnowo, Baczyna, Lubno, Witnica, Pyrzany, Małyszyn, Stanowice, Jenin, Łupowo) oraz obszar leśnych pustkowi z 14 jeziorami w dorzeczu Marwicy, Kłodawy i Santocznej; praktycznie niemal całą prawobrzeżną część byłego powiatu gorzowskiego. W Mironicach cystersi musieli się bronić w 1433 r., ale bezskutecznie, przed najazdem polsko-czeskiej wyprawy do Nowej Marchii w ramach wojny polsko--krzyżackiej. W latach 1445–1448 trwał spór cystersów, z udziałem Kołbacza z zakonem krzyżackim, władającym Nową Marchią (1402–1454). Planowano przeniesienie opactwa do Prus, a gdy z tego się wycofano, usiłowano połączyć go z bierzwnickim, z czego również wobec oporu cystersów zrezygnowano.

